

stěží se odvážíím vypovědět všechnu marnost a slabost, s nímž se v sobě setkávám. Mám nohu tak nepevnou a nejistou, zjišťuji, že klouže tak snadno tak ochotně se zvrátává, že i můj pohled je tak zmanený, že se s prázdňným žaludkem cítím jiný než po jídle: těším-li se dobrému zdraví a jasů krásného dne, není nade mne člověka rozornilejšího; začne mě tláčit kuřič oko na prstě, a je ze mne zamračený a nepřístupný protivá. Týž krok mého koně mi jednou připadá tvrdý, podruhé měkký, táž cesta dnes krašší a jindy delší a táž forma brzo přijemnější, brzo méně přijemná. V tuto chvíli bych se prací strhal, jindy nejsem k ničemu: co mi nyní působí radost, bude mi jindy námahou. Dějí se ve mně tisícetě neuváženě a náhodně rozruchy. Ovládá mě nálada buď melan-cholická, buď cholerická; a z vlastní moci ve mně teď převládá sklíčenost, za chvíli veselí. Když sáhnu po knize, objevím na tom či onom místě půvaby převyborné, jež ořtesou mou dušič; otevřu jí podruhé a marně v ní listuju a převracím jí, marně pátrám a bádám, je to pro mne jen neznámá a bezvratá země.

Dokonce i ve svých vlastních spisech nedokážu vždy objevit původní smysl své myšlenky: nevím, co jsem chtěl říci, a často se napálím tak, že opravuji a dosazuju nový význam, neboť mi unikl první, který byl lepší. Roblhnám sem tam; můj úsudek nespěje vždy přimocěte vpřed; kolísá, rozprytluje se.

*velut minima magno
depressa navis in mari vesaniante vento.* 83

Častokrát, když se rozhodnu jen tak pro cvik a ze zábavy, jak se mi rádo stává, zastávat názor opačný, než je názor můj, můj duch se zaujme a obrátí novým smětem a tak dokonale mě k němu přikloní, že se mi vytratí důvod mého původního mlnění a já se ho vzdám. K čemu jsem nakloněn, k tomu přímo letím, ať již se to děje jakkoliv, a unášič mě moje vlastní váha.

Téměř každý by o sobě řekl totéž, kdyby se zkoumal tak jako já. Karatelům je známo, že dojeti, které se v nich rodí řeči, je ponouká k víře, a že v hněvu bráníme své stanovisko s větším zaujetím, vštěpujeme si je hlouběji a ztotožňujeme se s ním prudčeji a souhlasněji, než když máme hlavu chladnou a mysl klidnou. Vypovíte spornou záležitost advokátovi a on vám odpoví nejistě

a pochybně: cíte, že je mu zcela jedno, bude-li mít zastávat tu či onu stranu. Zaplaťte mu však řádně, aby se do věci zakousl a aby se jí zaujal, aby se o ni počal brát, aby se rozohnilá jeho vůle. Jeho rozum i jeho vědění se postupně rozpálují, již mu v chápající mysli tane zřejmá a nepochybná pravda; objevuje jí v zcela v novém světe a věří jí v dobrém vědomí, a tak si jí i vštěpuje. Ba, opravdu nevím, zdali zápal, rodící se z tvrdosijného odporu proti tlaku a násilí veřejné moci a proti nebezpečí, nebo i starost o vlastní pověst nepřiměly leckterého člověka, aby obhajoval v samém ohni hranice názor, pro nějž by v kruhu přátel a na svobodě nebyl ochoren si dát připálit ani nether prstu...

Zavěrete nějakého filosofa do klece z jemné a řídké železné sítě a pověste jí na vrcholu věží pařížské Notre-Dame: rozum mu zřejmé poví, že je nemožné, aby spadol, a přece se nedokáže ubránit, nenavýkl-li řemeslu pokrývášckému, aby ho pohled z této nesmírné výšky neděsil a nepronikal hrůzou. Vzdýť máme dost co dělat, abychom zůstali klidni na ochozech našich zvoníc, jsou-li otevřené, a to jsou ještě z kamene. Jsou lidé, kteří nemožou snést ani tu představu. Vysuňte z jedné té věže na druhou trám dostatečně široký, aby po něm bylo možné přecházet: není filosofické moudrosti tak mocné a pevné, aby nám stačila dodat odvahu po něm přejít, jak bychom učinili, kdyby ležel na zemi. Často jsem v našich horách na zdejšič straně zažil - a to jsem z těch, kdo se podobných věcí děšič jen skrovně -, že jsem nesnesl pohled do nekonečně hloubky pod sebou bez mrazení a třesu v lýtkách a stehnech, i když jsem byl od okraje propasti dobře na délku své postavě a nebyl bych mohl spadnout, leda že bych se byl v podobně nebezpečí vědomě vydával. Také jsem si všiml, že at byla hlubina sebevěšič, vyskytoval-li se na jejím stázu nějaký strom nebo kamenný hrbol, na němž se náš pohled zadřel nebo rozprýlil, bylo to pro mě ulehčením a vniklo mu to pocit bezpečí, jak bych se od podobné věci mohl při pádu nadřt pomoci; na propasti kolem a hladké se však nemůžeme ani podívat, aniž se nám zatocí hlava: *ut despici sine vertigine simul oculorum animique non possit.*⁸⁴ Což je zřejmý podvod zraku. Jistý vznešený filosof si vyprchl očič, aby unikl pohoršení, které mu z nich hrozilo, a aby mohl filosofovat nezávisleji. Jenomže si pak měl k témuž účelu dát také